

PAPER DETAILS

TITLE: "Çek Bir Film" Belgeselinin Senaryo Bölümlerinin Eğitsel Boyutu

AUTHORS: Veysel BATTAL,Ergin SARI,Ozan OTAN

PAGES: 593-608

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2181433>

[itobiad], 2022, 11 (1): 593-608

“Çek Bir Film” Belgeselinin Senaryo Bölümlerinin Eğitsel Boyutu The Educational Dimension Of The Scenario Parts Of The "Çek Bir Film" Documentary Video Link: https://youtu.be/Sg5B7eXR8vU	
Veysal BATTAL Öğr. Gör., Van Y. Y. Üniversitesi Van MYO Görsel İşitsel Tekn. Ve Med. Yap. Lecturer, Van Yüzüncü Yıl University Van Vocational School Of Visual Auditory Techniques and Media Productions veysalbattal@yyu.edu.tr / ORCID: 0000-0002-6260-630X Ergin SARI Öğr. Gör. Van Y. Y. Üniv., Van MYO Görsel, İşitsel Tekn. Ve Med. Yap. Lecturer, Van Yüzüncü Yıl University Van Vocational School Of Visual Auditory Techniques and Media Productions erginsari@yyu.edu.tr / ORCID: 0000-0002-7956-1390 Ozan OTAN Dr. Öğr. Üyesi, D.E. Üniv., Güzel Sanatlar Fakültesi Film Tasarımı Bölümü Asst.Prof., D.E. Univ. Faculty of Fine Arts Department of Film Design ozan.otan@deu.edu.tr / ORCID: 0000-0003-2335-7910	

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 08.01.2022
Kabul Tarihi / Accepted	: 23.03.2022
Yayın Tarihi / Published	: 27.03.2022
Yayın Sezonu	: Ocak-Şubat-Mart
Pub Date Season	: January-February-March

Atıf/Cite as: Battal, V. , Sarı, E. & Otan, O. (2022). “Çek Bir Film” Belgeselinin Senaryo Bölümlerinin Eğitsel Boyutu . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 11 (1) , 593-608 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/68190/1055094>

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa Süleyman ÖZCAN, Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

“Çek Bir Film” Belgeselinin Senaryo Bölümlerinin Eğitsel Boyutu

Öz

Yaşadığımız hayatın hemen her alanını kapsayabilen sinema, eğitim süreçlerimiz için de çeşitli olanaklar sunar. Filmler, yaşadığımız hikâyelere ya da gördüğümüz rüyalara benzer. Film, bir rüya misali, göreni filme dahil eder. Filmi seyretmek, filmi yaşamak demektir. Filmdeki ya da rüyadaki hikâye göreni etkiler, duygulandırır, heyecanlandırır, korkutur ya da umutlandırır. Bütün bu duygular o anda gerçekten yaşanır. Sinema seyredilen bir tiyatro oyunu ya da görülen bir rüya gibi, hayatî ve insanî gerçekleri sadece ‘anlatarak’ değil bizzat ‘temsil ederek’, ‘yaşatarak’, ‘göstererek’ anlattığı için öğrenme ve öğretmede, eğitmede en etkili yolların başında gelir. Özellikle belgesel filimler bu anlamda daha da işlevseldir. Görsel iletişimin giderek yaygınlık kazandığı günümüzde sinemanın öğretim materyali olarak işlevselliğini Çek Bir Film belgeseli örneğinden hareketle somutlaştırmak mümkündür. Sinemanın imkânlarıyla sinemayı öğrenme ve öğretme materyali işlevi gören Çek Bir Film, belgesel türleri arasında değerlendirilebilir. Çek Bir Film belgeseli, her bölümünün açılışında söylendiği gibi “Rüya Gören Herkes Film Çekebilir” aforizmasının/önermesinin kanıtı niteliğindedir. Sinemanın seçkin ustalarının görüş ve deneyimleri eşliğinde biçimlenen her bölüm, seyircisini de süreci izleyerek benzer rüyaları görmeye davet eder ve cesaretlendirir. Çek Bir Film, iyi bir filmin ancak iyi senaryo yazmakla mümkün olabileceğini sinemanın diliyle göstererek anlatır. Bu bakımdan öğretim materyali olmasının yanı sıra sinema tarihi için de belge niteliği taşır. Öğreticiler; belgesel filmleri, hitap ettiği kitleye hakim olmada, kötü hazırlanmış ve yetersiz kalan içerikleri destelemek ve sorunları çözmek için kullanmaktadır. Bugün eğitim kurumlarında; bilgisayar, DVD player, projeksiyon gibi araçlar kullanılmaktadır. Bu anlamda, TRT Okul kanalı için hazırlanmış olan “Çek Bir Film” adlı eğitim amaçlı seri belgesel filmin senaryo bölümünün, eğitime katkısı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Belgesel Film, Senaryo, Çek Bir Film, Eğitim, Eğitim Materyali

The Educational Dimension of the Scenario Parts of the "Çek Bir Film" Documentary

Abstract

Cinema, which can cover almost every aspect of our life, also offers various opportunities for our educational processes. Movies are like the stories we live or the dreams we have. The film, like a dream, includes the viewer in the film. Watching the movie means living the movie. The story in the movie or in the dream affects, touches, excites, frightens people or gives hope to the person who sees it. Especially documentary films are more functional in this sense. With the possibilities of cinema, Çek Bir Film, which functions as a learning and teaching material for cinema, can be considered among the documentary genres. Çek Bir Film documentary is proof of the aphorism / proposition “Anyone Who Dreams Can Make a Film” as it is said at the opening of each episode. Each episode, shaped by the opinions and experiences of the distinguished masters of cinema, invites

and encourages the audience to have similar dreams by watching the process. Çek Bir Film tells that a good film can only be possible by writing a good screenplay by showing the language of cinema. In this respect, besides being a teaching material, it also serves as a document for the history of cinema. Tutorials; It uses documentary films to dominate the audience, to support poorly prepared and inadequate content and to solve problems. In educational institutions today; tools such as computers, DVD players, projectors are used. In this sense, the contribution of the scenario part of the educational documentary film "Cek Bir Film", prepared for the TRT Okul channel, to education is evaluated.

Keywords: Documentary Film, Screenplay, Çek Bir Film (Make one Film), Education, Educational Material

Giriş

Öğrenme ve öğretme sürecinde kullanılan materyaller, eğitim ve öğretimi destekleme amacı taşır. Eğitim ve öğretimde en etkili yöntem ise görerek öğrenmedir. Görsel bir materyal olması bakımından sinema, belgesel ya da kurmaca film, eğitim ve öğretimi destekleyen, sosyalleşmeyi sağlayan eğitim materyali olarak kabul edilmektedir.

Sinema sanatı, çağımızın en etkili sanatıdır. Sinemada anlatılan şey, bilmediğimiz dünyalar ve hayatlar olsa da, olaylar günümüzde, geçmişte veya gelecekte geçse de, tıpkı yaşadığımız hayat gibi inandırıcı, etkileyici ve gerçek olmalıdır. Seyirci birebir bu gerçekle karşı karşıya kalmalıdır. Bütün sanatlar gibi sinemanın etkisi de zaten gerçeklik duygusu oluşturabilmesinden kaynaklanmaktadır. Sinema, devrinin tanıklığını yapabilmesinin yanı sıra duygu ve fikir iletebilen, yenedünyalara kapı aralayabilen, farklı olan her şeyi bir araya getirebilen, mesafeleri ve kültürel farklılıkları ortadan kaldıracı, en değerlisi de doğrudan insan ruhuna seslenebilen büyümlü bir sanattır. “Tiyatro, bir bakıma çevremizde gerçekleşen bir olay gibidir. İyi temsil edilmiş olması hâlinde biz de içindeymişiz gibi bir duyguyu yaşamamıza imkân verir. Biz de olayın içindeymişiz gibi bir hâletiruhiyeye gireriz. Tiyatro, hayatî ve insanî gerçekleri sadece ‘anlatarak’ değil bizzat ‘temsil ederek’, ‘yaşatarak’, ‘göstererek’ anlattığı için öğrenme ve öğretmede, eğitmede en etkili yolların başında gelir (Kahraman, 2021: 88). Tiyatro üstüne söylenen bu sözler sinema için de söylenebilir. Tiyatro oyunu ya da film seyretmek, uyanıkken rüya görmek gibidir. Rüya nasıl görüldüğü anda görenin yaşadığı bir hakikat ise, film de seyredildiği anda seyredenin yaşadığı bir hakikattir.

Bilgi, donuk bir biçim değil, evrendeki her şey gibi oluş halindeki bir varlık olarak düşünülebilir. Bilgi, paylaşıldıkça çoğalan bir şeydir. Çoğalmak da oluş ile mümkün olabilir. Dolayısıyla öğretmenin ve öğrenenin anlam arayışına, olgudan ziyade oluş katkı sunabilir. Bu bağlamda hareketli görüntülerden oluşan sinema, kurmaca ya da belgesel filmler, çağımız eğitim ve öğretiminin hemen tüm alan ve dönemlerinde müfredat materyali olarak değerlendirilebilir. Bu bakımdan öğretim materyali olmasının yanı sıra sinema tarihi için de belge niteliği taşır.

Okullarda sınıf ve laboratuvarlarda işlenen derslerde, eğitmenin anlatmakta zorlandığı ya da öğrencinin anlatılanı kavramakta güçlük yaşadığı durumlarda, konunun anlaşılabilmesi için belgesel film, kurmaca film v.b. gibi görsel materyallerden

yararlanılması eğitimin seviyesini yükseltecektir. Bu nedenle kitle iletişim araçları, öğrenciler tarafından konunun daha iyi anlaşılabilmesi bakımından, öğretmenler tarafından son yıllarda sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Öğrenciler gündelik yaşamlarında çevresiyle ilişkilerini görsel iletişim araçlarıyla kurmaktadır.

Belgesel filmler, olay ve olguların değerlendirilmesinde, sanatsal ve bilimsel problemlerin çözümlenmesinde, metaforlar vasıtasıyla anlam çıkarılmasında, soyutlama yeteneğinin kazanılmasında, tecrübenin paylaşılmasında ve başka birçok sanatsal ve bilimsel gelişmenin gerçekleştirilmesinde değerli kaynaklardır. Günümüzde öğretmenler ve eğitimciler, eğitim kurumlarında artık yaygınlaşmış olan bilgisayar, DVD player, projeksiyon gibi araçlar vasıtasıyla paylaşabildikleri belgesel ve kurmaca filmler ile müfredatlarını zenginleştiriyor.

Yaşadığımız görsel iletişim çağında kendimizi ve çevremizi doğru anlayabilmek, derdimizi ve dersimizi doğru anlatabilmek, görsel eğitim materyallerinin doğru değerlendirilmesiyle mümkün olabilir. Bu bağlamda belgesel sinemanın, eğitim ve öğretim materyali olarak eğitime ve öğretime katkısı, TRT Okul kanalı için hazırlanmış olan “Çek Bir Film” adlı belgesel filmin senaryo bölümlerinin ışığında değerlendiriliyor.

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmada eğitim materyali olarak belgesel sinemanın işlevi incelenecektir. Eğitim de en etkili yöntem görerek öğrenmedir. Belgesel filmde görsel bir materyal olması bakımından; öğrenimi destekleyen, toplumsallaşmayı sağlayan bir eğitim araç gereci olarak kabul edilebilir. Belgesel sinema ders araç gereci olarak nedir ve nasıl kullanılır? Bu sorulara cevap aranacaktır.

Makalenin ana fikri, sinemanın gerçeği gösterme, temsil etme ve yaşatma imkânlarının, eğitim ve öğretim ile öğretimin en etkili yöntemlerinden biri olarak değerlendirilmesinin önemini vurgulamaktır. Hemen hemen her eğitim ve öğretim kurumunda kullanılmakta olan bilgisayar, DVD player, projeksiyon gibi teknolojik araç gereçlerle öğretmenler kendi eğitim ve öğretim alanlarında hazırlanmış kurmaca ya da belgesel filmleri öğretme sırasında kullanabilirler. Öğrencinin en iyi öğrenme yolu görerek öğrenmesidir. Görsel işitsel yolla eğitim ve öğretime yönelen öğretmen ve öğrenciler konunun içine daha fazla girebilecek ve konuyu daha hızlı kavrayabilecektir, aynı zamanda yaptıkları faaliyetten büyük keyif alacaklardır.

Araştırmanın varsayımı eğitim ve öğretimde görsel materyallerin daha etkili olduğudur. Başta belgesel ya da kurmaca filmler olmak üzere bu görsel materyallerin eğitim ve öğretim üzerindeki olumlu etkileri her geçen gün daha fazla gözlemlenmektedir. Belgesel filmler ya da kurmaca filmler eğitim ve öğretim materyali olarak kullanılabilirler mi? Kullanılırlarsa nasıl seçim yapılmalı? Eğitim ve öğretimde görsel materyaller öğrenme noktasında etkili mi? Bu sorulara metnimizde cevap aranmaktadır.

Bu metnin amacı, görsel materyallerin, özellikle de belgesel ve kurmaca filmlerin, eğitim ve öğretimde etkili olduğunu kanıtlayıp, tüm eğitim ve öğretim kurumlarında ders müfredatı haline dönüştürülmesini sağlamaktır. Görerek öğrenmenin en etkili öğrenme yöntemi olduğu bilimsel bir gerçek olarak kabul edilirse, bütün eğitim ve öğretim kurumlarında müfredata dâhil edilmesi gündeme gelecektir. Bu araştırmanın temel problematiklerinden biri de budur. Araştırma, her ne kadar kurmaca film, özellikle de

belgesel film üzerinden yürüyorsa da görsel-işitsel tüm materyaller için de geçerli veriler sunmaktadır.

Araştırmanın yöntemi; öncelikle belgesel filmin tanımından yola çıkılmış ve belgesel türleri hakkında literatür taraması yapılarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Nicel araştırma yönteminden faydalanılarak eğitim ve öğretim ve öğretim amacıyla çekilmiş olan “Çek Bir Film” belgeselinin senaryo bölümleri yakından incelenmiş, kendi alanlarında uzmanlaşmış olan ustaların senaryo hakkında öğretilerine yer verilmiştir. Yardımcı Yönetmenliğini yaptığım (Veysel Battal) “Çek Bir Film” adlı 22 bölümlük sinema eğitim ve öğretimi amaçlı seri belgeselin, kendini bu alanda yetiştirmek isteyen öğrenciler için çok etkili bir belgesel olduğu bir kez daha gözlemlenmiştir. “Çek Bir Film”, ayrıca kendilerini yetersiz gören amatör sinemacılar ve bütçeleri sinema sanatına yeterli olduğu halde kendilerini kararsız bulan potansiyel film yapımcıları için de bir okul işlevi görmektedir.

Araştırmanın evreni eğitim ve öğretim alanında filmler ve belgesellerin işlevi olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini olarak da “Çek Bir Film” adlı eğitim ve öğretim amaçlı seri belgeselin senaryo bölümlerinin eğitsel boyutu değerlendirilmiştir. Örneklem olarak Çek Bir Film belgeselini seçmemizin nedeni bu alanda yapılmış özgün ve objektif çalışmalardan biri olduğunun bilinmesidir.

Belgesel Sinema ve Türleri

Başlangıcında sinema, belgesel olarak ortaya çıkmıştır. Yani hareketli görüntünün özünde ve temelinde belgeleme vardır. Diğer türlerde çekilmiş olan filmlerin de zamanla belgeleme dönüşüğü göz önüne alınırsa, sinemanın esasen belgesel olduğu söylenebilir (Üstündağ,2012: 45).

Belgesel terimi; belgelerden oluşan, belgelere dayanan ya da belgelerden kaynaklanan anlamındadır. Belge kavramı, bir olayın ya da bir iddianın doğruluğunu ortaya koyan yazılı, sözlü ya da görüntülü bir bilgi olarak tanımlanmıştır (Mutlu, 2008: 120). Diğer bir deyişle belge, daha önceden olmuş ya da şimdi olmakta olan bir olay ile ilgili bilgi aktaran makale, roman, şiir, dergi, gazete, resim, fotoğraf, hareketli görüntü ve/veya ses kayıtlarıdır. Bu tanımlamalardan hareketle bu belgeler, sinematografiye aktarıldığında belgesel film halini alır (Pembecioğlu, 2005: 77).

Türk Dil Kurumu’nun Sinema-Tv Terimleri Sözlüğü’ne göre “Belge niteliği taşıyan film ya da televizyon izlencesi”ne belgesel denir. Olayların, oluş sürecinde kayıt altına alınması ya da daha sonra gerçek mekânda veya o mekâna uygun düzenlenen bir platoda gerçeğine uygun şekilde canlandırılması neticesinde çekilen film türüne belgesel film denmiştir (Öngören, 1991: 21).

Belgesel filmi diğer film türlerinden ayıran en belirgin özelliği, çok fazla kurgusal olmayan bir film yapısında olmasıdır. Kurmaca filmin sonu belli olan bir senaryosu varken, belgesel filmin özellikle de sonu belirli bir senaryosu yoktur. Belgesel film, bilimsel olarak belgeleme, filmsel olarak kurmaca bir yapıdadır. Burada kurmacadan kastedilen doğal mizansene çok müdahale etmeden sadece zamansal kurgudan söz edilmesidir. Burada tanımlamadan belgesel filmin tam karşısı kurmaca filmdir anlamı çıkarılmamalıdır. Aralarındaki ayrım, var ile yok arasındadır. Sinemanın bu iki türünde üretilen eserler çoğu zaman birbirlerinin anlatı dilini kullanabilirler. Kurmaca filmler, bir

anlamda perdede gösterdiği döneme ait belgeleri içinde barındırdığından bir bakıma belgesel film özelliği de taşımaktadır.

Belgesel Okulu'nun en önemli temsilcilerinden biri olan Rotha (Rotha,1968: 343), belgesel filmin amacının, halkın sorunlarını tespit etmek, toplumları kendi bireylerine ya da diğer toplumlara tanıtmak olduğunu söylüyor ve belgeselcinin sonuç odaklı hareket etmemesi, sadece olayları belgeledikten sonra sonuca varması gerektiğini savunuyor.

Sinemada tür, yapıları birbirini andıran, çeşitli yönleriyle birbirine benzeyen, ortak nitelik, özellik ve öğeler taşıyan filmlerin bir araya gelmesiyle oluşur. Bu oluşumda, konunun ele alınışı, işleniş, teknik araç gereçlerin kullanımı göz önünde bulundurulur. Sinema türleri; tarihî, dram, melodram, komedi, müzikal, bilim-kurgu, korku, macera, polisiye, kovboy, belgesel, soyut, salt, yaşam-öyküsel ve canlandırmadır (Özön, 2008: 191).

Belgesel filmlerin türlerine göre sınıflandırılmasına ait çalışmalar, 1980'lerden sonra kuramsal çalışmalar içerisinde kendisine yer bulmaya başlamıştır. Belgesel film türleri sınıflandırılırken ilk önce, dünyayı sundukları içerik ve biçim açısından, sonra da ele aldıkları olayların doğası gereği ayrılmaktadır. Belgesellerin en belirgin yönü, her birinin çok farklı biçim ve doğasının olmasıdır (Tağ, 2003: 43). İçerik ve biçim açısından belgesel filmler şu şekilde sıralanabilir; haber belgeselleri, gezi ve keşif belgeselleri, toplumsal belgeseller, araştırma belgeselleri, bilimsel belgeseller, tarihî belgeseller, propaganda belgeselleri, derleme belgeselleri, spor belgeselleri.

Haber Belgeselleri

Haber niteliği taşıyan bir durum ya da bir olayın, yalın bir dille ve olayın meydana geliş sıralaması değiştirilmeden doğrudan verildiği belgesellerdir. Haber belgeselleri, günlük olaylar ya da geçmişte olmuş olaylardan kaynaklanan belgelerden edinilen verilerin derinlemesine araştırılması ve bu verilerin kaynak olarak kullanılmasıyla hazırlanır. Yorum yapılamaz ve sonuç izler kitleye bırakılır. Haber belgeselleri, ileriye dönük varsayımlara da dikkat edilerek hazırlanır (Adalı, 1968: 26).

Haber belgesellerinin konusunu; doğal afetler, önemli spor olayları, toplumsal olaylar, savaş, bilim ve sanat dünyasındaki önemli bir gelişme v.b. oluşturur. Amaç, nesnel bir bakış açısıyla, bir olay ya da durum hakkında izler kitleyi bilgilendirmek ve aydınlatmaktır. Bunu yaparken de olabildiğince karşıt düşüncelere yer verilmelidir. Bununla beraber haber belgeselinin bir diğer amacı, izler kitleyi haberdar etmenin yanında, toplumu oluşturan bireyler arasındaki sosyal bağların güçlenmesini sağlamak ve bozulan bağların yeniden kurulmasına yardımcı olmaktır (Öngören,1991: 27).

Gezi ve Keşif Belgeselleri

Dünya üzerindeki bilinmeyen yerleri keşfedip izler kitleye tanıtan filmlere gezi ve keşif belgeselleri denir. Bu tür belgesellerde, olay yerinde ya da tanıtımı yapılan coğrafyada yaşayan kitlelerin mülakat yöntemiyle tanıklıklarına başvurulabilir. Bölge hakkında bilgi vermek ve bölgeyi tanıtmak amacıyla, o coğrafyanın en belirgin özellikleri vurgulanabilir. Görsel verilere katkı sunması amacıyla oyuncu ögesi kullanılabilir (Öngören,1991: 29).

Toplumsal Belgeseller

Toplumun sosyal-kültürel yaşamını ve verilerden yola çıkarak geleceği ile ilgili sorunlarını ortaya koyan bir belgesel türü olarak tanımlanabilir. Belgeselcinin işi; öncelikle çağın sorunlarını ve gerçeklerini yansıtmak, birbirlerini tanımayan kitlelere birbirlerini tanıtmak, modern toplumun sorunlarına toplumsal çözümleme getirmek, olaylardan haberdar etmektir (Üstündağ,2012:63).

Toplumsal olaylara ilişkin olarak yapılan belgesellere toplumsal belgeseller denir. Toplumun sosyal-kültürel yaşamı ve sorunları bu türün konularıdır. Toplumsal belgeseller, sorunların nedenlerini ortaya koyarak, toplumsal davranışları, eylemlerin ardındaki gerçekleri araştırarak nesnel bir bakış açısıyla ortaya koyma amacını taşırlar (Çankaya,1997: 69).

Araştırma Belgeselleri

Araştırma belgeselleri; araştırmacının araştırma konusunu görüntülü kayıt altına alarak nesnel bir bakış açısıyla ortaya koyduğu, teorik olarak estetik kaygı güdülmeyen, sade bir anlatı üslubu tercih edilen film türüdür. Burada sinematografi, araştırmacı için yalnızca bir araçtır. Bu yüzden, kameranın araştırma konusunu en net yansıtacak şekilde konumlandırılması önemlidir.

Bilimsel Belgeseller

Bilimsel araştırma ve bulguların sonuçlarının planlı bir biçimde örneklerle desteklenerek, anlaşılır bir anlatıyla ortaya konmasını amaçlayan belgesel türüdür (Öngören, 1991: 32). Bilimsel belgeseller, araştırma belgesellerine göre daha kapsamlı olduğu için daha fazla kitleye ulaşması tasarlanır. Araştırma belgesellerinin özelliklerine ek olarak, açıklama kısmı iyi hazırlanmalı, nesnel bir bakış açısı ile değerlendirilmeli ve kurgunun teknik olanaklarından faydalanılmalıdır. Anlatı olarak animasyondan da yararlanılabilir (Özön, 2008: 197). Bu tür belgeseller; eğitim seviyesi önceden belirlenmiş izler kitleler için hazırlanır ve hedef kitlenin dikkatini toplayabilecek bir dile sahip olmalıdır. Belgeselin metni, görüntüler kadar önemlidir (Öngören, 1991: 33).

Tarihî Belgeseller

Bu tür belgesellerin amacı, geçmişte ya da bugün yaşanmaya devam eden tarihi olayları nesnel bir bakış açısıyla yansıtmak ve toplumların geçmişini ortaya koyarak, günümüz ile gelecekte alınması gereken kimi tedbirler ile ilgili birtakım varsayımlarda bulunmaktır (Öngören, 1991: 34). Tarihî belgeseller; daha önceden arşivlenmiş bilgilerden (yazılı, görüntülü) yararlanılarak ve/veya o anlara şahitlik etmiş insanlarla görüşülerek bu süreçlerde geçen toplumsal, kültürel ve siyasal olayları objektif olarak canlandıran türdür.

Propaganda Belgeselleri

Propaganda belgeselleri; belli amaç ya da görüş doğrultusunda birey ya da toplulukların etkilenecekleri biçimde bilgilendirilmesi olarak tanımlanabilir. Genel olarak amaçlanan doğrultuda etkileme niteliklerini içeren propaganda belgeselleri, geçmişte de var olduğu gibi günümüzde ve gelecekte de belgesel filmlerin önemli bir türü olarak var olacaktır (Adalı, 1986: 32).

Derleme Belgeseller

Derleme belgesel, daha önceden yaşanmış durumların, ilgili yazılı ya da görüntülü arşivlerden kurgu yardımıyla yeniden revize edilmesi ve farklı bir bakış açısıyla sunulmasıyla ortaya çıkan bir belgesel film türüdür. Belgesel filminin, eski dönemlerde yaşanmış durumları arşivlerden yararlanarak, kendi bakış açısıyla izleyicilere aktaran belgesel türüdür (Öngören, 1991: 37).

Spor Belgeselleri

Herhangi bir spor dalının tarihsel gelişimini belgelere dayandıran filmlere spor belgeselleri denilir. Belgeselin amacı, bir spor dalının tanıtımını yaparken, o spor dalının kuralları, türleri ve o alanda yapılan turnuvalar hakkında bilgi vermek gibi çok kapsamlı konuları içerebilir (Üstündağ, 2012: 68).

Dünyada yapılan şampiyonalar, olimpiyatlar ve turnuvaların baştan sona kayıtları alınarak veya tarihsel gelişimi anlatılarak spor belgeseli yapılabilir. Belgelerden, mesela daha önceden yapılmış ve arşivlenmiş röportajlardan faydalanılabilir. Etkinlik sonrasında da düşüncelerin ve değerlendirmelerin yer aldığı görüntülü ya da sözlü yeni belgeler üretilebilir. Spor belgeseli, spora dair her şeyi içerebilir.

Belgesel Sinemanın Eğitsel Boyutu

Belgesel filmler belirli bir amaca hizmet etmek için yapılırlar. Bu görülen ya da deneyimlenen bir olayın ortaya konulması şeklinde olabileceği gibi, bir durum hakkında açık ya da kapalı propaganda yapmak için de olabilir (Rotha, 1995: 76). Belgesel, insanoğlunun gündelik hayatından ve çevresiyle olan ilişkilerinden doğan, hayatın gerçeklerine odaklanan bir sanat dalıdır. Aynı zamanda toplumsal olayları kayıt altına alan, gerçeği araştırıp gözlemleyen ve çözümleyen bir film türünün adıdır (Ulutak, 1998: 110). İnsan tanımadığından, bilmediğinden korkar. Belgesel film, toplumu ve bireyi bilgilendirdiği için, insanın kendini güvende hissetmesine de yol açar. Özellikle eğitim materyali olarak değerlendirilen belgeseller, bilgilendirme, öğretme ve eğitme amacıyla çekilmiş filmlerdir.

Yaşadığımız dönemde görüntü vasıtasıyla her şeyi anlıyor ya da anlatıyor ve görerek öğreniyoruz. Gördüğümüz şekilleri, nesneleri tanımlayarak mesajlarımızı iletiyor ve mesajlar alıyoruz. Bu tanımlamalardan sonra o nesne ya da şekil hakkında fikir sahibi oluyoruz. Bu nedenle görsel materyalleri, eğitim ve öğretimin parçası olarak tanımlayabiliriz.

Üstündağ (2012: 71) eğitim ve öğretim ortamlarında görsel materyallerin kullanımının avantajlarını aşağıdaki gibi ifade eder;

- Öğrenen bireylerin dikkati çekilerek daha kolay güdülenmeleri ve dikkatlerinin canlı tutulması sağlanır.
- Duygusal tepki vermelerine neden olunur.
- Kavramlar açıklanır.
- Kavramlar somutlaştırılır.
- Sözel olarak ifade edilmesi zor kavramın, canlandırılması sağlanır.

Çağımız iletişim ve teknik çağı olduğu için, her kuşak kendisinden önceki kuşaktan daha fazla iletişim araçlarına ve teknik donanımına sahip olmaktadır. Dolayısıyla bu teknik donanımı ve iletişim araçlarını, eğitim ve öğretimde kullanma çok önem kazanmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken materyalin, belgesel filmin ya da kurmaca filmin, derse zarar vermeden nasıl kullanılacağıdır (Chansel, 2003: 55). Yönetmen filmini çekerken en küçük detayına kadar nasıl özen gösteriyorsa, eğitimci de bir belgesel ya da kurmaca filmi ders materyali olarak değerlendirirken aynı hassasiyeti ve özeni göstermelidir. Yani eğitmen, bir belgesel ya da kurmaca filmin bir dersin eğitim materyali olarak nasıl kullanılacağını özenle planlamalıdır.

Belgesel ya da kurmaca filmlerin eğitim öğretimde ders materyali olarak kullanılmasının avantajlarını şunlardır;

- Daha kalıcı bir biçimde gerçekleşen öğrenme,
- Soyut ve karmaşık konuların daha kolay bir biçimde kavranması,
- Dersin konusuna ilişkin ilginin canlı tutulması,
- Hem görmeye hem de işitmeye dayanan eğitsel materyal olmaları,
- Geçmişte yaşanmış olan olaylara ilişkin daha içsel bir bakışın geliştirilmesinin önünün açılması,
- Sınıf ortamında öğretmen ve öğrenci ile kurulan iletişime olan olumlu katkısı,
- Öğrencilerin ele alınan konulara ilişkin ilgilerini arttırarak ek kaynaklara yönelme isteklerinin oluşması (Kalafatoğlu, 2019: 401).

Çek Bir Film

Sinemayı, hayatın içinden hikâyeler çıkarıp perdeye yansıtmak olarak tarif etmiştik en başta. Ve hayallerimiz de hayata dâhildi bu hesapta. Hikâyelerin içindeki başka küçük hikâyeleri, insanların içindeki rengârenk dünyaları arayıp bulmaktı. Alt alta yazdığımızda yaşadıklarımızdan çok daha fazlası ediyordu perdeye yansıyanların toplamı Buna hiç şaşırmadık; çünkü insanın içinde dışındakinden çok daha büyük bir dünya vardı. Sinemayla içimizdeki dünyayı da hikâyemize, hikâyelerimize dâhil ettik. Sonra gördük ki, kameralarımız da artık yaşadıklarımızdan daha fazlasını görebiliyorlar (Battal, 2012).

“Çek Bir Film”, yönetmenliğini Sadık Battal’ın, senaristliğini Gökhan Özcan’ın, yönetmen yardımcılığını Veysel Battal ve Lütfü Öz’ün yaptığı, 2012 yılında TRT Okul kanalında gösterilen sinema eğitimi amaçlı 22 bölümlük seri belgesel filmidir. Her bir bölümü ortalama 50 dakikadır. Çek Bir Film, bir filmin ana fikir aşamasından ekranda gösterimine kadar süren yolculuğunu anlatmaktadır.

Çek Bir Film adlı seri belgesel; Sinemaya Giriş, Yönetmenlik, Senaryo, Müzik, Sanat Yönetmenliği, Kurgu, Görüntü Yönetmenliği, Yapım, Ses, Renk-Özel Efekt-Laboratuvar, Belgesel, Oyunculuk, Yönetmenin Kurgusu, Sinemaya Çıkış: Ahmet Uluçay bölümlerinden oluşmaktadır.

Çek Bir Film, bir eğitim materyali olmasının yanı sıra, izleyenleri ve dinleyenleri hakikat kapısının eşliğini görmeye davet ediyor. Orada görmeleri gereken en değerli nokta

herkesin rüya görebileceği gerçeğidir. Her bölümün açılışında söylendiği gibi “Rüya Gören Herkes Film Çekebilir”. Bu da hem kendi rüyalarımızdan hem ustalarımızın gördükleri ve bize aktardıkları rüyalardan öğrenilebilir. Mesela, Garip Bülbül Neşet Ertaş’ın sazı ve sözü ya da Andrei Tarkovsky’nin görüntüleri, insana bahşedilmiş rüyalar misali, insana bahşedilmiş nefesin sanat eserine dönüşmüş halleridir.

Çek Bir Film adlı seri belgesel, sinema sanatı hakkında fikir sahibi olmak isteyen insanların temel başvuru kaynağıdır. Bunun yanı sıra, sinemaya yeni adım atmış öğrenciler, sanat yeteneğini ortaya çıkaramamış başka insanlar, aynı kendilerinde olmasına rağmen kendilerini yetersiz gören amatör sinemacılar ve bütçeleri sinema sanatına yeterli olduğu halde kendilerini kararsız bulan potansiyel film yapımcıları için de bir okul işlevi görmektedir.

Bu seri belgesel, film sanatçısının yola çıktığında filmi hayalinde görebilmesini ve filmin ortaya çıkış aşamalarında nelerle karşılaşabileceğini görmeye ve göstermeye odaklanmaktadır. Aynı zamanda sinemanın mutfağına doğrudan girerek ustaların anılarına ve iş bilgisine ayna tuttuğu için hem film yapmaya aday olanların hem de izleyicilerin seyrettiği filmleri daha iyi anlayabilmelerini sağlamaktadır.

Kelimeden perdeye bir filmin nasıl bir yolculuk izlediğini gösteren Çek Bir Film’in her bölümünde ilgili bir girizgâh ile izleyici o haftaki derse hazırlanmakta ve ardından ders başlamaktadır. Bir filmi meydana getiren temel elemanların her birinin bir ustası ve bir ustalığı vardır. Bu seri belgesel filmde, usta ve ustalık aranmaktadır. Filmde sinema sanatının söz sahibi ustaları bir araya gelip cem olmuşlardır. Farklı görüş, düşünce ve yollar birbirine paralel olarak kurgulanmıştır. Ustaların anlattıklarının görsel karşılığı bulunup ya da çekilip bu kurgunun içinde paylaşılmıştır. Belgeselde ustaların filmlerine ait kamera arkası görüntüler kullanılmış, film yapmakta olan yönetmenler setlerde ziyaret edilerek bir filmin ortaya çıkışına tanıklık edilmiştir. Her usta işine dair bilgi aktarırken, muhabbetin daha iyi anlaşılabilmesi için gerektiğinde gönülde kalıcı setler oluşturulup o anda orada her şeyi görselleştirmenin yolları aranmıştır. Tüm bu zengin içeriğin yanı sıra alanında yetkin sinema bilimcilerle görüşülüp sinema tarihi hakkında bilgi alınmıştır. Müzik ve başka şeyler muhabbet tadındaki bu derslerin doğal ritminde ve dramatik yapısı içerisinde kurgulanmasına yardımcı olmuştur. Nihayet muhabbet odaklı sonsuz derslere ulaşılmıştır.

Çek Bir Film’in Senaryo Bölümlerinin Eğitsel Boyutu

Çek Bir Film adlı 22 bölümlük seri belgeselin 5, 6 ve 7. bölümleri, senaryo derslerine ayrılmıştır. Senaryonun en ince ayrıntısına kadar öğrenildiği ve öğretildiği bu bölümlerde, senaryo hakkında ustaca kaleme alınmış anlatıcı metinleri ile usta senaristlerin derslere bizzat katılımı, ilgili görüntüler eşliğinde ustaca kurgulanmış ve akılda kalıcı derslere ulaşılmıştır. Senaryonun etkileyici bir görsel şölene dönüştürülerek anlatılması, derslerin daha kolay ve daha derinlemesine anlaşılmasına yol açmıştır.

Her hikâyeden bir film çıkmayabilir ama her filmin mutlaka bir hikâyesi vardır. Senaryo, işte o hikâyenin sahne sahne tasarlanıp satırlara dökülmesiyle ortaya çıkar. Senaryo dramatik yapının çatıldığı, dengelerin kurulduğu, düşüncelerin gerçeğe yüzleştiği, filmin ayaklarının yere bastığı zemindir. Senaryo özenli, dikkatli, hikâyenin hakkını veren bir çalışmanın ürünü olursa ancak iyi bir filme kaynaklık edebilir. Yanlış bir senaryodan doğru bir film çıkmaz. Sinema bir denge ve inandırıcılık sanatıdır. Masalsı

olanı anlatmak bile ancak ona bir iç denge ve mantık kurmakla mümkün olacaktır (Battal, 2012).

Belgeselin senaryo bölümlerinde; Nilgün Öneş, Yavuz Turgul, Majid Majidi, Handan İpekçi, Mehmet Güreli, Leos Carax, Derviş Zaim, Semir Arslanyürek, Sertaç Ergin, Ezel Akay, Gaye Borahioğlu ve Zeki Demirkubuz senaryo hakkında tecrübelerini aktarıyorlar.

Yavuz Turgul senaryoyu şöyle tanımlıyor: “Bugün bizim burada biraraya gelmemize neden olacak nedenler ne zaman inşa edildi acaba? Sen benim karşıma gelip oturup bu soruları sormanın açık hava konserleriyle başlayan bir hikâyesi olmuş olmasın sakın. Bütün onlar hepsi birbirine çarpa çarpa çarpa çarpa Van’lara gidip oradan oralara gidip filan birdenbire, zamanı çok hızlı çalıştır ama, zıt diyor ikimiz karşılıklı oturmuşuz ve burada bir kamera var. Eğer ben o nedenleri kurmaya başladığım andan itibaren, bugün “ya Yavuz Turgul kimseyle konuşmaz, niye Sadık Battal’la konuşuyor ki!”, ha, bir dakika, ben hikâyesini anlatayım: Bir gün, üç yıl önce, beş yıl önce açık havadayız, ben birisine gittim dedim ki, “Biz sizi Van’a çağıracağız ama siz gelmezsiniz, değil mi?” O da bana dedi ki, “Niye gelmeyeyim!” Ben ona kartımı verdim. Ama geleceğini hiç düşünmüyordum... diye başlayan bir öyküyü düşün. Ve bu öykünün bir öğrencinin şu sonuç, hikâyemizin sonucu da karşılıklı oturup konuşma anlarıdır. Bütün bu öyküyü kurduğün zaman, karakterleri doğru yaptığın takdirde, Sadık Battal Sadık Battal gibi olması kaydıyla, Yavuz Turgul’un Yavuz Turgul olması kaydıyla o hikâye orada başlıyorsa ve nedenleri ve sonuçları bu şekilde ayarlıyorsan bugünkü konuşmamız kaçınılmazdı zaten. Karakterin çok istemesi lazım zaten beni buraya oturtması için. Eğer yazarsan Sadık Battal’ı bunun üzerine yazman lazım zaten. Çok isteyen bir adam yazmam lazım diyeceksin, yoksa Yavuz Turgul gitmez oraya. O zaman Sadık Battal şöyledir böyledir, delidir melidir, filandır, velidir ama çok istekli ve tutkuludur. Onun o arzusu ta orada... Eğer karaktere bunu koymazsan diyecekler ki, ‘Ya adam... gitmez ki oraya, o konuşmaya gitmez ki...’ Ha... İşte senaryo budur.”

Majid Majidi ise “Sadece tahayyül etmek yetmez. Tamam, bir romanı, bir hikâyeyi okuyup ondan ilham alabilirsiniz ama konuyu, temayı birebir yaşadığınız toplumun iç dinamiklerine uyarlamamız gerekir en önemlisi. Sonrasında keşfetmek geliyor. Bu da çok önemli. Bırakın yaşadığımız toplumu, daha yerel çevremizi, mahallemizi tanımıyoruz. İnsanlar arasındaki ilişkilerin uzağındayız; kaldı ki keşfe çıkmak... Böyle olunca belirlediğimiz temayı besleyecek çevresel argümanları ıskalamış oluyoruz.” diyor.

Nilgün Öneş senarist olmak isteyenlere şöyle bir öneride bulunuyor: “Hayat bize hep hikâye anlatır. Yakınlarımızın yaşadıkları, kendi yaşadıklarımız, geçmişte yaşananlar, hatta haberleri izlerken... Üçüncü sayfa haberleri... Her şey bir hikâye anlatır. Ama bunları alıp, geliştirilip nasıl kullanılacağı, bir senaryo haline nasıl getirileceği bambaşka bir çalışma sürecidir. Aslında tabii çok zevkli bir süreçten söz ediyoruz, büyüdü bir işten söz ediyoruz. (...) Birçok şeyden esinlenebiliriz hikâye yazarken. Bazen bir fotoğraf, yolda yürüyen birkaç kişinin görüntüsü, bir resim, bir müzik hatta... Her şey bizde, bir hikâyenin gelişmesi oluşması için içimizde, bir istek uyandırır. Önemli olan bunun peşine takılıp ciddi ve titiz bir biçimde sonuca doğru yol almaktır.”

Handan İpekçi de bu işle uğraşacak olanlara soruyor: “O senaryoyu niye yazıyor? Söylemek istediği bir cümle var mı? O cümleden hareketle o senaryoyu yazmalı. Benim

ilk söyleyeceğim, ne söylemek istiyorsun yazdığın senaryoda, yapmak istediğin filmde bir ana cümle var mı, cümle yoksa hani boşuna uğraşma diyebilirim.”

Mehmet Güreli farklı bir bakış açısı sunuyor: “İlhamı tetikleyen ve onu yaratan bir atmosfer, ortam olması gerekiyor. Aslında sizin, mesela okuduğunuz kitaplar sizin bir gün ilhamı çağırmanıza da yol açabilir. Sizin baktığınız, sizin vizyonunuz, gördüğünüz düşünüp, hayatta nelerden geçmişiz, hangi sokaklarda dolaşmışız... Bunlar aslında ilhamı açan bir şeydir. İlhamın böyle kendi kendine tepeden ineceğine inanmıyorum ben. Bir çalışmanın ürünü olduğuna inanıyorum.”

Leos Carax ise senaryonun kolektif bir çalışma gerektirdiğini savunuyor: “Senaryoyu benim yazdığımı söyleyemem. Ama orada da her zaman birlikte yazabileceğim birilerini aradım. Bazı kereler birileriyle yazmayı da denedim ama hiç yürümedi. Çünkü ben bir yazar değilim ve hiç masaya oturup da yazmayı başaramadım. Benim iki üç fikrim bir iki hissim vardır, bunun haricinde bir fikrin filmde ilerleyip ilerlemediğini anlamaya çalışırım. Bu, genelde tesadüfler zinciri gibidir. Bir şeye bakarız, birisiyle karşılaşırız ve bu bir filme dönüşür. Benim için bir film böyle var olur. Düşüncelerin, görüşlerin tesadüfıyla. Bu benim başıma sıkça gelir. Tutunduğum bir fikir, bir resim ve sonra her şey onu beslemekle başlar. Hayatımda seyahat ederek, okuyarak, severek, hasta düşerek... hepsi bir resim oluşturur. Ve bir zaman gelir, bütçelendirmek, kaç para tutacağını görmek için, başkalarıyla çalışabilmek için bir senaryo yazmak gerekir. İşte o zaman yazarım.”

Derviş Zaim klasik anlatı sineması senaryosunun nasıl olması gerektiğini anlatıyor: “Klasik senaryo bir karakterin merkezde olduğu, karakterin amacının olduğu ve karakterin amacına ulaşmak için mücadelelere giriştiği bir yapıyı öngörür. Bunun içerisinde üç tane blok vardır: Başlangıçta karakterin başına bir şeyler gelir, içeriden ya da dışarıdan bir etkiyle gelir; ikinci bölümde karakter kendi başına gelen bu meselenin altından kalkabilmek için mücadelelere girişir; üçüncü bölümde de en başta bozulan denge yeniden düzelir ya da kaos olur.”

Semir Arslanyürek senaryonun yalın olması gerektiğini şöyle vurguluyor: “Amadeus filmini izledim. Orada bir cümle, çok güzel bir cümle dikkatimi çekti. Filmden bir replik bu, bir diyalog. Mozart, senfonisini çalıyor. Sonunda Alman kralı geliyor tebrik ediyor onu işte sahnede filan. Ve diyor ki ona ‘nasıl buldunuz majesteleri?’. ‘Çok güzel, çok güzel, şahane...’, ‘fakat burada bir şey var’. ‘Nedir?’ diyor. ‘Bu senfonide çok nota var sanki...’ Ve Mozart şöyle cevap veriyor: ‘Hayır efendimiz hayır majesteleri, bu senfonide fazla nota yok, eksik nota da yok. Gerektiği kadar nota var. Hatta bir nota düşmeye görün geriye hiçbir şey kalmaz.’ Ve bu benim dramaturjinin tanımı için bir anahtar idi, kilit çözüldü.”

Sertaç Ergin de senaryonun öncelikle yazarın kendisini ikna etmesi gerektiğini savunuyor: “Hikâye, herkesten önce, her şeyden önce, yani seyirciden, kameradan, hatta kâğıttan önce sizi bağlamalı. Yani hikâye sizi bir yerden bir yere götürebilmeli. Sizin içinizde bir heyecan uyandırmalı. Bu, işin başlangıcı, bu, işin temelidir. Eğer o olmazsa zaten çok şey eksik oluyor. Bütün teknik şeyleri biliyor olmanız bir işe yaramıyor. Siz de görüyorsunuz ki işin sonunda, bağlanmadığınız bir hikâye, sizi gerçekten kucaklamayan, içine almayan bir hikâyenin gidişi pek keyifli olmuyor.”

Ezel Akay ‘Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü’ filminin senaryosunun hikâyesini anlatıyor: “Şöyle düşündüm: Komiklik, ifratına varırsa politik bir şey oluyor. Sonra da işte bu araştırmalar sırasında, Hacivat’la Karagöz’ün hikâyesini hatırladım. Hacivat ve Karagöz de çok komik oldukları için öldürülmüşe benziyorlar. Çünkü Orhan Bey gelmiş, camii inşaatında çalışan iki tane ameleymiş bunlar; efsane böyle diyor; ve çok güldürüyorlarmış işçileri ve işçiler iş yapamıyorlarmış. O da demiş ki, bitirin şu inşaatı, hani tamam çok eğlencelisiniz ama zamanında bitsin, alın birer kese altın demiş. Vermiş, sevmiş yani onların esprilerini. Ama geçmiş aradan iki üç ay, gelmiş, hala gülüyorlar ve inşaat bitmiyor. Bunun üzerine kellelerini vurdurmuş. Burada küçük bir saçmalık varmış gibi geldi. Yani adam iki tane gariban şeyi, üstelik de sultan değil bey, ne diye camii inşaatını geciktiriyorlar komiklikle diye vursun kellelerini... Dövdürür, kenara attırır falan filan. Büyük ihtimalle birinin damarına basıyorlardı diye düşündüm. Öyle doğdu bu iki karakter aslında.”

Gaye Borahioğlu işe ilk başlayanların nelerle karşılaşacaklarına değiniyor: “İşe ilk başlayanlar, ilk senaryolarını yazmak isteyenler birçok şeyi bir arada anlatmaya çalışırlar. Bu büyük bir hatadır ve içinden çıkılmaz bir cehennemin içine düşmemize neden olabilir. O yüzden de olabildiğince sade ve net bir şekilde, mesela yarım sayfayı geçmeyecek bir şekilde anlatmak istediğimiz öyküyü yazıp, karşısına geçip yeteri kadar güçlü bir öykü olup olmadığına bakmakta yarar var. Hikâyemizin başında mutlaka bir heyecan vardır, mutlaka bizi heyecanlandıran bir fikir, belki bir sahne, belki bir düşünce vardır, işte oradaki o heyecan, başlangıçtaki heyecan bizi aslında filmin sonuna kadar götürecektir ve seyircilere geçecek olan heyecandır. Ama öte yandan senaryo yazma süreci kolay bir süreç değil, çeşitli evreleri olan, yeniden ve yeniden yazmak gereken, sabır gerektiren bir süreç. İşte o heyecanı, başlangıçtaki heyecanı, o ilk yazdığımız, dönüp dönüp bakmamız gereken yarım sayfalık metne döndüğümüzde yeniden hatırlamakta ve hep yanımızda götürmekte yarar var.”

Zeki Demirkubuz ‘Masumiyet’ filminin final sahnesini nasıl yazdığını aktarıyor: “Bir gün İstiklal Caddesi’nde yürürken bir anda gördüğüm ve bir süre takip ettiğim bir baba-kız, küçük bir kızla babası işte elele tutmuşlar, böyle bütün o hengâmenin bütün o kalabalığın içerisinde çocuk heyecanla ve hayretle, baba da korkuyla etrafa bakıyordu. Onların yüzleri benim çok ilgimi çekmişti. Ta Atlas Sinemasının önünden tünele kadar izlemiştim onları. Mesela o aklıma geldi. Ona yoğunlaşmaya başladım. Mesela Masumiyet’in final sahnesi de oradan geldi.”

Çek Bir Film’in senaryo bölümleri, hem senarist adaylarına hem de tüm insanlara, sağlam ve doğru bir dramatik yapının sırlarını açıklamaktadır. Sinemanın sanat olması yolunda değerli adımlar atmış olan ustalar, bir film senaryosunun nasıl oluştuğunu kendi eserlerinden de örnekler vererek anlatmaktadır. Ustalar sanatsal bakış açılarından ve kendi eserlerinden hareketle sanatkar-eser ilişkisini ve sanatkarlık ile zanaatkarlığın buluşma noktalarını da göstermeye çalışmaktadır. Senaryonun temeli sayılan dramatik yapı, esasen insana hayatın her alanında yol gösteren bir kılavuz niteliği taşımaktadır. Zira her mesleğin, her işin, her insanın, hatta her varlığın, hâsılı kelam her hayatın sağlam ve doğru bir dramatik yapısı olmalıdır. Dramatik yapısı sağlam ve doğru olan hayat, değerli ve anlamlı hayattır.

Sonuç

Her sanatçı kendi yolunun kılavuzudur ve bir bakış açısına sahiptir. Çek Bir Film adlı seri belgeselde yönetmenlikten senaryoya, kameradan kurguya, oyunculuktan sanat yönetmenliğine kadar sinemayı sanat yapan unsurların sanatkârları yaptıkları işin sırlarını anlatmaktadır. Farklı sanat anlayışlarına sahip sinema sanatçıları hem kendi eserlerinden hem de başkalarının eserlerinden yola çıkarak sinema sanatının sırlarına dokunmaktadır.

Çek Bir Film, sinema sanatının nasıl bir şey olabileceğini görme çabasıdır. Sinema sanatı eğitimi amaçlı bu seri belgesel, izleyicisini hem bu coğrafyada hem başka coğrafyalarda üretilen filmlerin arka planına doğru derinlemesine bir yolculuğa çıkarmaktadır. Bu yolculukta Mevlana'nın pergel metaforu kılavuzluk yapmaktadır, yani pergelin bir ayağı Türkiye'ye odaklanmakta, diğer ayağı dünyayı dolaşmaktadır. Bunu gerçekleştirmek için dünyanın dört bir yanı dolaşmış ve ustaların izleri sürülmüştür. Türkiye ve Dünya Sinemasının söz sahibi ustaları, bir esere giden yolda kendi yollarını anlatmakta, seyreden herkes kendi yolunun sırlarına ulaşmaktadır.

Çek Bir Film, sinema sanatının teorik ve pratik pek çok tartışmasını tek bir cümlede özetler: Rüya gören herkes film çekebilir. Rüya görmek, insanın sadece bilinçaltında gerçekleştirdiği ve bastırılmış duyguların açığa çıktığı bir alan olmaktan ziyade insanoğlunun tahayyül gücünün simgesi, anahtarı, kapısı ve eşliğidir. Rüya görmek aslında eksik ve belki de yanlış bir ifadedir. Zira biz rüya görmeyiz, rüya bize gösterilir. Bunun için sanatçı da epistemik bir özne değildir. Çek Bir Film'deki ustaların her biri filmlerini kendi becerileri ve bilgilerine borçlu değildir. Filmlerini yaratan kendilerine gösterilen rüyalarıdır. Onlar belki diğer insanlardan farklı olarak kendilerine gösterilen rüyaların peşine düşmüş, iz sürücülerdir. Onlar rüyalarını arayan insanlardır. Kendilerine gösterilen rüyaların şaşkınlığını ve hayretini bir ömür boyu yitirmeyen insanlardır. Onları usta yapan da rüyalarına gösterdikleri hassasiyetten kaynaklanmaktadır.

Bireyler ilgi alanlarına göre belgesel filmlerden etkilenir. Doğal olarak bu etkilenmenin sonucunda belgesel, bireyin eğitime ve öğrenimine ilgi alanı doğrultusunda katkı sunmaktadır. Belgesel filmler, aynı zamanda birer eğitim materyali olarak değerlendirilebilir. Hiç kuşkusuz kurmaca ve animasyon tarzındaki filmler de eğitim materyali olarak ele alınabilir. Kurmaca ve animasyon tarzındaki filmler daha ziyade, yönetmenin üslubuna göre şekillenir.

Gönlümüzün istediği kadar güzel film bulamıyorsak, o kadar güzel senaryo yazılamadığındandır. Çünkü senaryo yazmak hiç de kolay bir iş değildir. Belki hikâye çoktur ama nedense film olmaya pek kolay ikna olmazlar. Bir filmin çatısını ayakta tutan temel direktir senaryo. Senarist böyle ağır bir yükün hamalıdır.

Çek Bir Film, bir eğitim ve öğretim materyali olmasının yanı sıra, izleyenleri ve dinleyenleri hakikat kapısının eşliğini görmeye davet ediyor. Orada görmeleri gereken en değerli nokta herkesin rüya görebileceği gerçeğidir. Her bölümün açılışında söylendiği gibi "Rüya Gören Herkes Film Çekebilir". Bu da hem kendi rüyalarımızdan hem ustalarımızın gördükleri ve bize aktardıkları rüyalardan öğrenilebilir. İnsanın görme yoluyla daha iyi anladığı ve daha kolay öğrendiği göz önüne alınırsa, eğitim ve öğretim ve öğretim kurumlarında görüntülü eğitim ve öğretim daha da yaygınlaştırılabilir. Bu

bağlamda ‘Çek Bir Film’ adlı sinema eğitim ve öğretimi amaçlı seri belgeselin, doğru bir eğitim ve öğretim materyali olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. Çin atasözünde dendiği gibi “Anlatırsanız unuturum, gösterirseniz hatırlarım, yaptırırsanız anlarım”. Çek Bir Film’de ustalar yolu gösteriyor, izleyici de hatırlayıp kendi yoluna gidiyor.

Öğrenciler, sınıf ya da laboratuvar ortamlarında, eğitmenin kürsüye çıkıp elindeki ders notlarından okuyarak sadece sözel olarak anlatılan derslerde dikkatlerini derse verememektedirler. Ama görsel bir ders materyalini, uygun koşullar oluşturulduğunda, daha keyif alarak ve de dikkatleri çok dağılmadan takip edebilmektedirler. Teorik olarak anlatılan bir derstense sosyal medya araçlarını ve diğer kitle iletişim araçlarını kullanarak anlatılan ders öğrenciler için her zaman tercih edecekleri bir eğitim öğretim metodudur.

Gerek benim yirmi yıla yaklaşan öğretmenlik hayatımda, gerekse bu çalışmanın diğer yazarları ve meslektaşlarımızla yaptığımız mülakatların sonrasında teorik olarak verilen derslerden ziyade görsel materyaller eşliğinde yürütülen derslerin öğrenciler üzerinde daha kalıcı etkiler oluşturduğunun gözlemlendiği belirtilmiştir. Bu araştırmanın konusu olan 2012 yılında yayınlanmış Çek Bir Film adlı eğitim ve öğretim amaçlı seri belgeseli uygulamalı derslerimde eğitim ve öğretim materyali olarak kullanıyorum. Bu alanda eğitim veren kurumlarda meslektaşlarım da bu belgeseli kullandıklarını belirtiyorlar. Meslektaşlarımızla yaptığımız karşılıklı istişareler sonunda öğrencilerimizden aldığımız geri bildirimlerden görerek öğrenmenin diğer öğrenme metotlarından daha etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakça / Reference

- Adalı, B. (1986). Belgesel Sinema, İstanbul: Hil Yayınları.
- Battal, S.(Yönetmen). (2012). “Çek Bir Film” Belgeseli. Türkiye, TRT Okul Kanalı.
- Chansel, D. (2003). Beyaz Perdedeki Avrupa Tarih Öğretimi ve Sinema. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Çankaya, Ö. (1997). TRT’nin Belgesel Yayıncılık Politikaları ve Belgesel Yapımcıların Konuya İlişkin Değerlendirmeleri. Belgesel Sinemacılar Birliği 1. Ulusal Konferansı Bildirileri. s: 66-86
- Kahraman, M. (2021). Ben de Öğretmendim. İstanbul: Çıra Yayınları.
- Kalafatoğlu, Ş. T. (2019). Belgesel Drama Filmlerin Eğitsel Amaçlarla Kullanımı. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 9(2), 391-403.
- Mutlu, E. (2008). Televizyonu Anlamak. İstanbul: Ayraç Yayınları.
- Öngören (Gündeş), S. (1991). Belgesel Filmin Yapısal Gelişimi ve Türkiye’ye Yansıması. İstanbul: Der Yayınları.
- Özön, N. (2008). Sinema Sanatına Giriş. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Pembecioğlu, N. (2005). Belgesel Film Üstüne Yazılar. Ankara: Babil Yayıncılık.

Rotha, P. (1968). Belge Filmciliğinin Bazı İlkeleri. Soley, A. (Çev.). Türk Dili Sinema Özel Sayısı, Cilt XVII, Sayı 196.

Rotha, P. (1995). Belgesel Sinema. Şener, İ. (Çev.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Tağ, Ş. (2003). Belgesel Sinema ve Türleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Ulutak, N. (1998). Belgesel Sinemanın Temel Özellikleri ve Tarih Felsefesi Açısından Belgesel Sinemada Gerçeklik. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Üstündağ, N. (2012). Bir Ders Materyali Olarak Belgesel Sinemanın Eğitim İşlevinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.